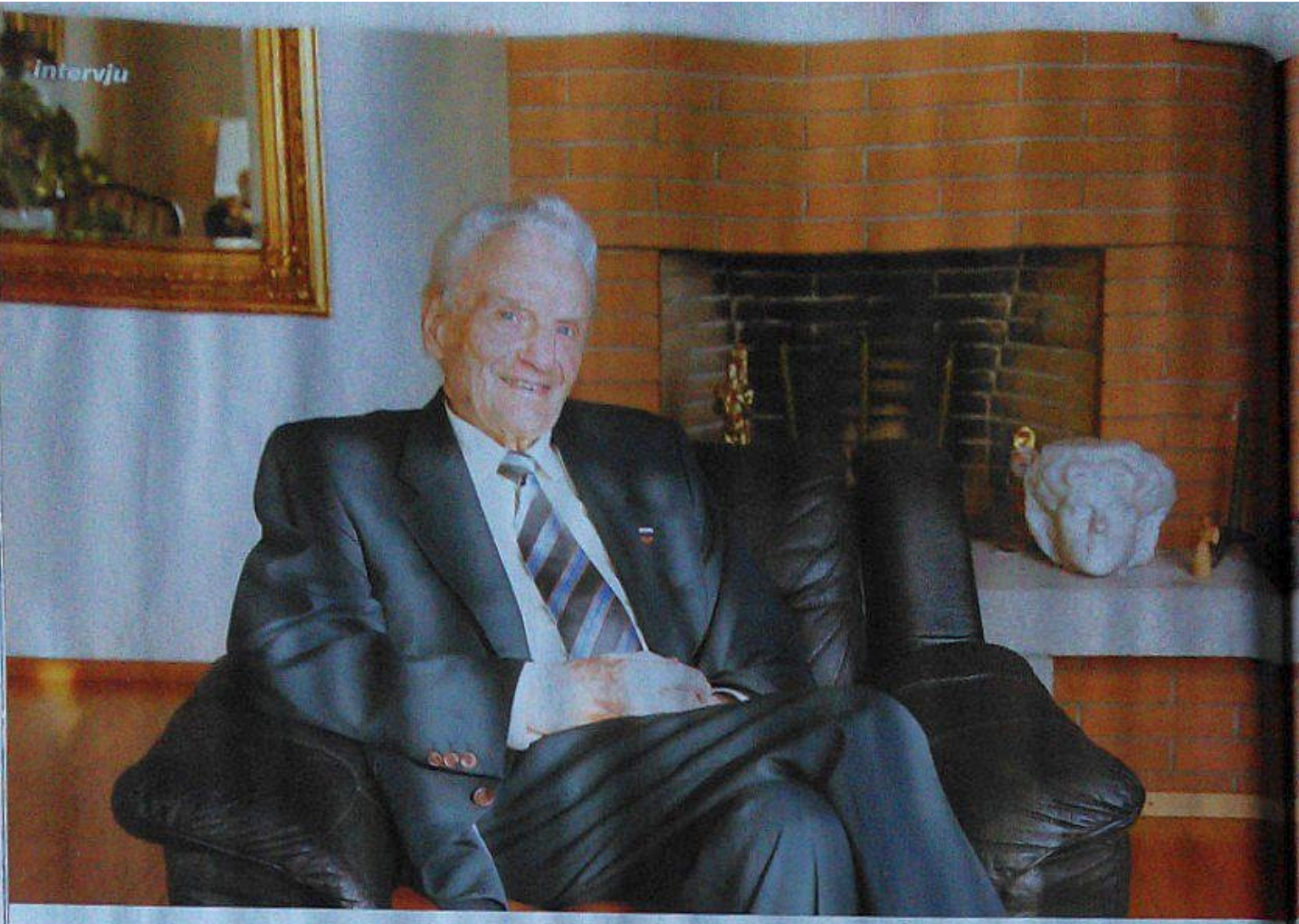

MIKI MUSTER
risar, karikaturist, filmski ustvarjalec

Rišem za vsakogar, kdor ostaja otrok do konca življenja

IVAN PUC foto: BARBARA REVA
ivan.puc@reporter.si

Kamorkoli se odpravi, k njemu pristopajo ljudje različnih generacij. Mikiju Mustru so hvaležni, ker jim je v mladosti podaril veliko nepozabnih trenutkov, toliko zabave. Z njim smo se pogovarjali, ker se je na spletni strani muster.si pojavil zapis, da je nominiran za Prešernovo nagrado.

Na vprašanje, ali se lahko primeri, da bo znova deležen podobnih napadov kot na začetku kariere, je odvrnil: *»Nasprotnikov in sovražnikov sem že vajen. Toda kaj je to v primerjavi z množico bralcev in gledalcev, ki me spremljajo, mi ponudijo roko in pokažejo, da so me sprejeli, ker sem jim dal toliko lepega.«* Knjige njegovih stripov, izdanih pred pol stoletja, so hudo natrgane, pa mu jih kljub temu še vedno prinašajo v podpis. *»Ljudem še vedno nekaj pomenijo. Umetnost je prav to. Moje zgodbe niso enodnevnice, še danes jih otroci požirajo,«* pravi Muster.

Ste dar za risanje podedovali?

Nihče v moji družini oziroma ožjem sorodstvu ni risal. Tudi moji trije bratje ne. Premogli niso niti mojega posluha za petje. Ne vem, kako je to mogoče, ampak tudi vseh drugih darov – naj omenim še smisel za pisanje zgodb, kiparjenje, scenografijo in režijo – sem bil deležen jaz. K sreči jih nisem zapravil, ampak s pridom unovčil. Prav vse sem potreboval pri risanju stripov in animiranih filmov. No, talenti so vendarle morali od nekod preskočiti.

Odraščali ste tudi v Prekmurju. Vas je tudi ustvarjalno zaznamoval njegov genius loci?

O tem bodo lahko kaj več rekli tisti, ki bodo podrobneje osvetlili moje delo. Do svojega drugega leta sem res živel v Prekmurju in nato še štiri leta med vojno, ker sem v Murski Soboti hodil v gimnazijo. Odraščal sem bolj na Dolenjskem v Krmelju in v Ljubljani, vseeno pa se imam za Prekmurca. Moj materni jezik je madžarščina, saj je bil stari oče »čisti« Madžar; pri nas doma se je govorilo samo madžarsko. V meni so se dobro pomešali geni štirih narodov. Morda me je to zaznamovalo. Kdo bi vedel.

Katerih narodov?

Eden od starih očetov je Madžar, drugi, pisal se je Muster, je bil priseljen iz Avstrije. Delal je kot oskrbnik na gradu Borl. Prva babica je bila Slovenka oziroma Prekmurka, predniki druge pa so se kot Uskoki preselili v Haloze. Sem prava avstro-ogrska mešanica različnih narodov.

Prekmurje mi je ostalo pri srcu, ker sem počitnice prebil na Goričkem ali v Moravcih pri stari mami. Ves čas sem vztrajno gojil prekmurščino. Ko sem še prihajal v Mursko Soboto na srečanja s sošolci, sem popravljal njihovo prekmurščino, oni pa so se čudili, ker me niso prav dobro razumeli. Jaz, ki živim v Ljubljani, govorim arhaično prekmurščino, sošolci Prekmurci pa so se, nekoliko ironično, naprezali s pogovorno slovenščino. Arhaična prekmurščina je eden od

V meni so se dobro pomešali geni štirih narodov. Morda me je to zaznamovalo. Kdo bi vedel.

mojih hobijev. Madžari so med okupacijo uvedli v šolo t. i. vendščino. Ker mi je prišel v roke Kardošev slovar slovenskega jezika, sem v šolski nalogi zanalašč uporabil besede iz tega slovarja. Profesor jih ni razumel, prečrtal je kopico besed in mi dal trojko.

Pri delu ste bili solist in samouk. Bolj zaradi svojega značaja ali zato, ker ste bili v to primorani?

Zaradi obojega. Želel sem se ukvarjati z nečim, s čimer se ni še nihče, saj ni bilo ne stripa in ne filma. Tudi v Evropi ne. Nobene literature o tem ni bilo mogoče najti, nihče mi o tem ni znal ničesar svetovati. Bil se popolni samouk. To je pri nas kar trajalo. Na Hrvaškem je država leta 1956 v Zagrebu ustanovila velik studio za risani film, pri nas pa so me prav zatolkli: politika in žal tudi moji kolegi, ki so menili, da strip ni prava umetnost, da delam s to ničvredno plažo sramoto likovni akademiji, na kateri sem študiral. Še huje, hoteli so mi naprtiti kvar-

jenje mladine, njenega okusa. Politiki so objavljanje *Zvitorepca* za nekaj časa celo prepovedali.

Kaj so vam rekli?

Meni prav nič. Govoril sem le z urednikom Slovenskega poročevalca Dušanom Benkom, ki mi je pomagal, kolikor je le mogel. Tudi kolegi novinarji so bili vsi zelo navdušeni. Moje stripe in slikanice je izrezovalo vedno več bralcev. Ker Sovjetska zveza ni poznala ne stripa in še manj risanega filma, je bilo moje početje *»produkt gnile zahodne družbe«*. Leta 1954 so mi objavljanje zgodbe *Zvitorepec v Afriki* prepovedali. Nekaj časa smo zato risali neke Turke, nekakšne zajčke, ker pa so bralci vztrajno zahtevali vrnitev *Zvitorepca*, sem pripoved lahko čez nekaj mesecev nadaljeval.

Kje?

Prav tam, kjer sem nehal.

Vsakdo ima v sebi nekaj otroka. Vi ga morate imeti še posebno veliko. Kaj vam ta otrok v vas govori?

Najprej je meni spomin na otroštvo. Užival sem ob branju slikanic. Tudi za poklic risarja animiranih filmov sem se trdno odločil po ogledu Disneyjeve *Sneguljčice in sedem palčkov*, ko mi še ni bilo trinajst let. Med risanjem se mi ni bilo težko vživeti v svet otroške domišljije. Želel sem, da bi bile risbe smešne, duhovite, napete in obenem poučne. Predvsem pa sem se odrekel nasilju. Zelo sem užival pri risanju, kaže, da se je ta užitek prenesel na bralce. Tudi na starejše, saj ima, kot ste dejali, vsak človek v sebi nekaj otroka. Če to goji, da fantaziji prosto pot, potem se zna zabavati. Ljudje po vojni so imeli dovolj vojnih filmov, petletk, herojev, lakote in trpljenja, s čimer jih je hranila politika. Želeli so kaj lahkotnejšega, se zabavati, smejati, odriniti na stran bolj ali manj vsakdanje skrbi. In jaz sem jim to dal – pravljice. Oblasti ta sproščenost ni bila všeč. Morali smo paziti, kakšno glasbo poslušamo, gledati zgolj ruske in partizanske filme, tega agitpropa pa so se ljudje do grla nasitili.

Vi ste jim preskrbeli nekaj drugačnega.

In so uživali. Ljudje, stari sedemdeset, osemdeset let se mi zahvaljujejo, ker so v mladosti imeli toliko veselja s prebiranjem *Zvitorepca*. Večjega priznanja si ne bi mogel zamisliti. Rasli so ob mojih pravljicah, zdaj pa z njimi navdušujejo še svoje vnuke. *Zvitorepca* sem nehal risati pred 45 leti, od takrat je bil že devetkrat ponatisnjen.

Imajo Zvitorepec, Lakotnik in Trdonja, ki ste jih risali dobri dve desetletji, vaše značajske lastnosti?

V njih je hote ali nehote del mene. Saj tudi jaz nimam le lepih oziroma hvalevrednih lastnosti. Nekoč sem dejal, da je bilo v mojih besedilih tudi nekaj kritičnosti, strupa. Če ne bi bil bolj strupen od tistih, ki so me poskušali utišati, danes ne bi imeli *Zvitorepca*.

V Zvitorepcu, Lakotniku in Trdonji sem gotovo pustil sled svojega značaja, predvsem pa sem vsakomur od protagonistov dal svoj prepoznavni karakter. Lakotnik je priljubljen predvsem pri fantih, ker je malce »butast« in naiven, vendar se mu je nazadnje po spletu okoliščin vse nekako posrečilo. Čeprav ni bil pameten ali vsaj zvijačen. Negativca Gulikožo je ob vseh peripetijah ob pomoči obeh kompanjonov vendarle ugnal. Ne z nasiljem, ampak s prebrisanostjo, seveda pa tudi z nekaj sreče. Črnega kavboja, ki je delal zgago, so spravili v zapor, nikoli pa ni-

Če bi ne bil bolj strupen od tistih, ki so me poskušali utišati, danes ne bi imeli Zvitorepca.

so prelili niti kaplje krvi. Za napeto zgodbo seveda potrebuješ negativni lik, ki ga je treba premagati. Omenil sem že očitke, da kvarim mladino. Le kako? Dal sem ji zabavo in se izogibal nasilju. Nisem jaz kriv, da so danes takšni, kot so.

Walt Disney se v risankah ni branil nasilja.

Ne, še manj avtorji *Toma in Jerryja* in drugih nanizank. Eno samo nasilje: zrezati na koščke, zabrisati, vreči z najvišjega nadstropja na cesto, da se končno sploščí kot palačinka ... Nič (ne)človeškega jim ni tuje.

Imate za nasprotovanje nasilju tudi bolj osebne razloge?

Seveda. Vojna je preprečila moje načrte. Videl sem, kakšno zlo je nasilje in kako samouničevalne posledice prinaša. Jasno, otroci se med seboj zlasajo, ampak v mojih stripih ni nikoli tekla kri. Dandanes težko naletimo na pozitivno, romantično zgodbo. Tega sem se držal tudi pri risanju političnih karikatur. Kritika da, tudi ostra, vendar ne nasilna in žaljiva. Ljudi sem smešil, nisem jim jemal dostojanstva. Bil sem karikaturist po karakterju. Tudi liki v stripih so karikature. Volk je bil najprej zloben, lisica prebrisana, želvak pa star in izkušen. Ko so postali prijatelji in volk ni bil več nevaren, sem ustvaril negativen lik; že omenjenega Gulikožo, ki so ga vedno lahko ugnali v kozji rog. Moja drža je bila vedno miroljubna, obenem sem bil nestrpen do vsega nasilnega in brezsramnega. Reciva, da imam humanističen pogled na svet.

Kako ste prišli do zamisli o časovni uri? Ste imeli pred očmi roman Časovni stroj H. G. Wellsa?

Ne, romana nisem poznal. Vsake tri ali štiri mesece sem se moral domisliti nove zgodbe. Junake, Zvitorepca, Lakotnika in Trdonjo sem že poslal v Afriko, na Arktiko, med Indijance ... Kaj pa zdaj, kakšne avanture jim še lahko namenim, sem se spraševal. Poslal sem jih lahko edino še v preteklost in prihodnost. Pravzaprav se je to posrečilo prav ne preveč brihtnemu Lakotniku. Časovno uro je vrtel tako vztrajno, da se je čas spremenil in so se znašli v srednjem veku med trubadurji. Od takrat sem jih pošiljal nazaj in naprej, v stari Rim, kameno dobo ...

Razumem, predstava se mora nadaljevati. The show must go on. Poslali ste jih tudi v prihodnost?

Tudi. Drugače jim, denimo, ne bi uspelo pokazali, kakšna bi bila lahko Ljubljana v prihodnosti, če se bo s tem tempom nadaljevalo zastrupljanje zemlje, vode in zraka.

Omenili ste različne značaje vaših likov. Kako vidite karakter Slovencev?

Ne morem se nehati čuditi temu, da smo bolj papeški od papeža. V vsaki stvari. Če je oblast nekaj prepovedala, so Srbi preslišali, Hrvati malce pogoljufali, Slovenci pa stoodstotno izpeljali. To so, si rečemo, pač zakoni in treba jih je spoštovati. Ker Rusi niso poznali stripa in risanega filma, ga nismo smeli imeti tudi Slovenci. Zahodne glasbe prav tako, igrali smo lahko le valčke, polke, italijanske popevke. Bog ne daj, da bi pri plesu kdo poskočil. Rusi so praznovali božič,

Srbi prav tako, pri nas pa si smrekico lahko kupil šele po božiču.

Smo še tako pridni?
Zdaj najbrž res ne. Če je kdo vendarle preveč priden, pa mora v svet, tako kot sem jaz. Kdor je veliko in dobro zaslužil, so mu nabili progresivni davek in pobrali devetdeset odstotkov nad vsoto honorarja, ki se jim je zdela še spodobna. Šel sem v svet, pa bi lahko risane filme delal pri nas, če bi podoben studio, kot je bil v Zagrebu, imeli tudi v Ljubljani. Ampak ne, Slovenci so pač takšni, da nekoga, ki je sposobnejši in se dvigne iz povprečja, takoj potlačijo. Tako ali drugače.

Kako ste se spopadli z ustvarjalno krizo, ko ste ostali brez navdiha za zgodbo?
Res, najpomembnejša je intrigantna zgodba. Nikoli nisem imel težav z novimi zamislimi; tako pri reklamnih filmih, stripih ali karikaturah. Vedno sem imel presežek idej. Ponujal sem jih kolegom, ki so tožili, da nimajo kaj delati. Saj nisem mogel noč in dan risati. Pri snemanju reklamnih filmov, na primer za televizijo, sem imel popoln monopol. Ko so film naročili, sem hitro prišel na idejo za zgodbo, ga narisal, posnel, jih poklical in sporočil, naj si ga ogledajo, ker bo čez nekaj dni na sporedu.

Niso preverili, ali jim je všeč?
Ne, dali so mi proste roke. Povsem so mi zaupali.

Ste morda veliko brali in s tem prišli do idej?
Ne, saj nisem imel veliko časa. Delal sem od jutra do noči. Ponoči sem se prepustil fantaziji in sanjarjenju. Ne vem, iznajdevanje vedno novih zapletov mi je pač dano.

Imate najljubšega pisatelja?
Med živečimi je to Drago Jančar, drugače pa zelo cenim Lojzeta Kovačiča, ki sem ga tudi poznal. Večkrat sem vzel v roke njegove *Prišleke*, v katerih je izredno opisal svoje spomine na mladost. Živel in odraščal je blizu mene, se gibal v istih družbah in otroških bandah. Rad sem prebiral tudi družinsko sago Bogdana Novaka, ker je prav tako opisoval meni dobro pozne kraje in ljudi. Nostalgija pač.

Ste dobro poznali pokojnega slikarja Marijana Tršarja, profesorja na likovni akademiji?

Seveda, bila sva prijatelja. Obiskal me je v Nemčiji in z menoj naredil intervju.

V spremni besedi k razstavi o karikaturah, ki ste jih do leta 1998 objavili v Magu, je Tršar zapisal: »Gre za ostro, jedko, a ustvarjalno in iskateljsko karikaturo, ki skuša stvarem in osebam izrisovati pravo, nezlagano lice, odkriti občinstvu njihovo prej preveč zakrito bistvo, njihovo v karikirano popačeni podobi nepopačeno resnico.«
Lahko se mu še enkrat zahvalim za pronicljivo kritiko.

Tršarja omenjam, ker sem v nekem eseju prebral, da je politik človek brez obraza, kajti njegov obraz je maska, za katero ni ničesar.
Čeprav, kot pravite, za masko politika ni ničesar, jo mora karikaturist še toliko prej sneti, razkrinkati njegov pravi obraz. Človek brez obraza se odkrije z dejanji. Karikaturist vedno hodi na robu, ko bi bil lahko tudi žaljiv. Ljubljanski župan Zoran Janković je bil prepričan, da ga osebno žalim, čeprav sem napadel le njegovo početje. Vse, kar se je in se dogaja s stadionom Stožice, to le potrjuje. Politiki so bil pol stoletja nedotakljivi. Veliko jih je ostalo na položajih, še vedno so prepričani v svojo nedotakljivost. Niso dozoreli za demokracijo, niso vzeli na znanje, da je v svetu karikatura opozicijska kritika politikov oziroma tistih, ki imajo družbeno moč. Politike napada, ne njih osebno, ampak njihova dejanja. V Nemčiji sem redno kupoval reviji *Stern* in *Bunte*. Redke so bile številke, v katerih bi kancler Kohl ne bil protagonist politične karikature. *»Ko me ne bodo več risali, bom odstopil, ker je nekaj hudo narobe,«* je nekoč izjavil. Če so ga kritizirali, se je zamislil in vprašal, ali je morda kaj resnice pri tem. Šel je vase.

Naši politiki karikature že kaj lažje sprejemajo?
Še vedno so nezreli. Ko sem risal Janeza Drnovška in Milana Kučana, so se mi raznorazni ljudje ogorčeno pritoževali, kako si ju drznem risati, saj sta vendar osebnosti. Odvrnil sem jim, da ju rišem prav zaradi tega. Naj se lotim nekoga, ki ni osebnost, nekoga, ki je brezposeln. Nekateri politiki so bili užaljeni zaradi karikirane podobe. Našel se je kdo, ki se je pogladil po glavi in se vprašal, ali ima res tako malo las. Karikature niso sprejeli kot kritike, imajo jo za napad na osebo. Če bi v prejšnjem režimu narisal Tita, Kardelja ali Dolanca, bi me zaprli ali pa bi kar poniknil.

Ste jih kdaj vendar narisali? Tako za v predal.
Tudi tega si nisem drznil. Kaj hitro bi me lahko doletela hišna preiskava. Zagotovo bi pobrskali tudi po predalih. Saj so tudi pri Janezu Janši v predalu našli vojaški dokument in ga zaprli. Vpričo družine in sorodnikov si človek niti doma ni upal odpreti ust. Nekateri znanci oziroma so-

Čeprav za masko politika ni ničesar, jo mora karikaturist še toliko prej sneti, razkrinkati njegov pravi obraz. Človek brez obraza se odkrije z dejanji.

biografija

Miki (Miklavž) Muster se je rodil 22. novembra leta 1925 v Murski Soboti. Ko je bil star dve leti, se je družina preselila najprej v Krmelj na Dolenjsko, nato v Ljubljano. Gimnazijo je med vojno obiskoval v Murski Soboti. Leta 2003 je diplomiral na Akademiji za likovno umetnost – smer kiparstvo. Med študijem se je, ker so mu vzeli štipendijo, preživljal tudi s petjem, že takrat pa so prvič izšle njegove legendarne Zvitorepčeve prigode. Zaposlen je bil pri Slovenskem poročevalcu, med drugim je sodeloval tudi s Televizijo Ljubljana. Naj spomnimo samo na znamenite, a nepodpisane zajčke cik-cak in številne risane reklamne spote, denimo Visoki C. Svoje otroške sanje, da bi ustvaril celovečerni risani film, je delno uresničil šele, ko je leta 1973 odšel v Nemčijo. Sloviti francoski karikaturist Guillermo Mordillo ga je izbral za animiranje svojih filmov. Po vrnitvi v Slovenijo leta 1990 je ustvarjalni izziv našel tudi v risanju političnih karikatur. Najprej leta 1995 za tednik Mag in leta 2008 za Reporter. Lani je izšla enajsta knjiga Zbirke Mikija Mustra s podrobnim slikovnim pregledom vseh izdaj, ne le stripov, temveč tudi knjig in podlistkov.

delavci, ki so redno prihajali k meni na obisk, so na veliko zabavljali čez oblast in provocirali. Sina sva z ženo poslala na igrišče, da bi ne slišal preveč, midva pa sva molčala.

Jih nista skušala kako odsloviti?

Kako le? Pri meni na obisku so naročali delo. Denimo kak reklamni film za Zlatorog, potem pa je možakar začel politizirati in kritizirati, jaz pa si nisem upal nič pripomniti. Če bi ovekovečil koga od nedotakljivih, pa bi nekdo samo namignil, da si Miki Muster daje duška, bi lahko samo spakiral.

Po štirih letih ste opustili risanje karikatur za Mag. Bilo je prenaporno, ste dejali. Potem pa ste se pojavili v našem tedniku.

Res, kar naporno je bilo vsak teden najti privlačno snov za karikaturo. Razmere v družbi in v politiki so me izzvale. Prav nič se ni spremenilo od takrat, ko sem jih nehal risati. Nekaj je bilo le drugih obrazov. Z marsičim se nisem mogel sprijazniti. Ni mi bilo vseeno. Ko ste mi v Reporterju ponudili objavo karikatur, sem takoj pristal, vendar najprej le na to, da občasno narišem kaj, če me bo dovolj razjezilo. In me seveda je, hitro sem padel notri in dve leti – s premorom, ker sem si zlomil kolk – vsak teden narisal novo karikaturo. Velikokrat sem pomislil, da jih končno zdaj lahko rišem in se mi ni treba več bati. Moral sem nadomestiti zamujeno.

Je strah nekako ostal v vas?

Še vedno je v meni občutek – če ne strahu, pa vsaj nelagodja. Tudi po demokratizaciji marsikdo iz starejše generacije ne upa odprto spregovoriti. Prišli so iz vojne in doživljali, da so ljudje izginjali, številne družine so za zavile v molk, ker bi jih lahko prijavili tudi otroci, če so bili indoktrinirani. Ljudem se je strah zalezel v kosti. Občutek, da me nadzorujejo, vztraja. Ko sem delal v Nemčiji, je bil telefon doma v Ljubljani ves čas nadzorovan.

Kako veste?

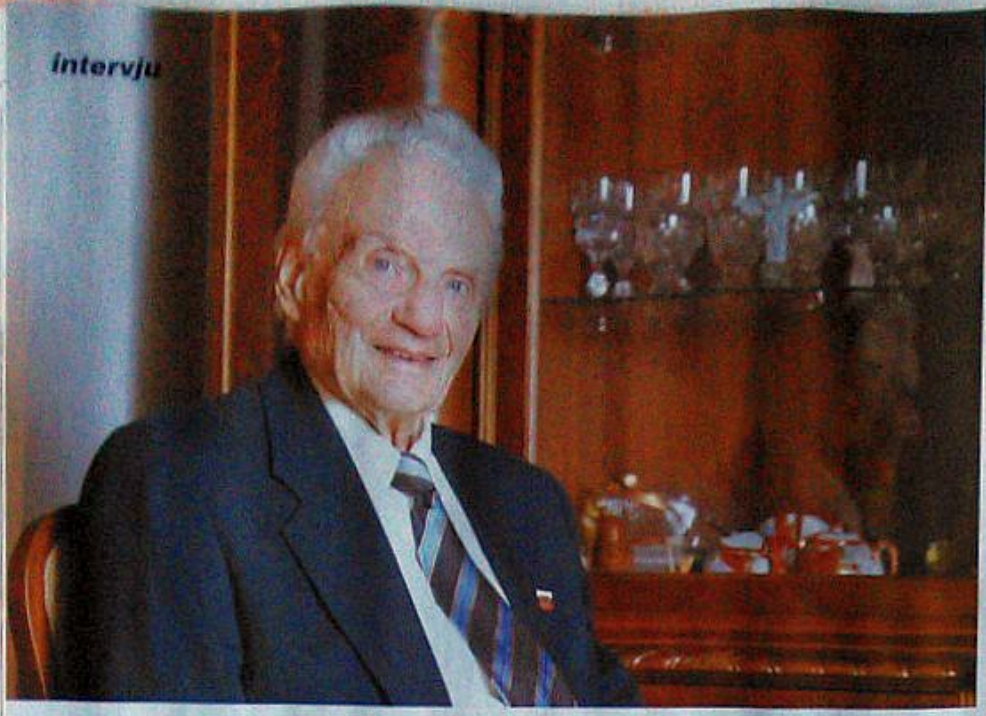
Imam dokaz. Živel sem v nizu sedmih vrstnih hiš. Eden od mojih sostanovalcev je prav tako delal v Nemčiji, drugi v Švici. Lepega dne so prav vsi »zdomski« telefoni umolknili. Ker žene nisem mogel dobiti k telefonu, sem poklical k sosedu, kjer je telefon deloval. No, pri enem od teh dveh sosedov se je kmalu oglasil mojster, nekaj mečkal, potem pa so vsi trije aparati spet oživeli. Z ženo sem govoril vsak dan. Od časa do časa sem ji dejal, da bom povedal nekaj, da se bomo vsi smejali. Tudi tisti, ki prisluškujejo. Vedeli smo, da nas poslušajo, in oni so vedeli, da mi to vemo.

Še vedno v meni vztraja občutek – če ne strahu, pa vsaj nelagodja. Tudi po demokratizaciji marsikdo iz starejši generacij ne upa odprto spregovoriti.

Tudi njih ste zabavali?

Upam, kot sem znal in mogel. Ker sem že omenil Nemčijo: v Münchnu sem za *Bavaria film* ustvaril pet serij. Sodeloval sem tudi pri dveh celovečernih filmih, prvega so producirali Američani, drugega Nemci. Naredil sem nekaj scen, da bi videl, kako delajo veliki studii. Risal sem sicer doma za svojo mizo. Nikoli nisem imel ekipe, vse sem delal sam: od scenarija in animacije do kopiranja in slikanja ozadij. Vseh 300.000 slikic sem narisal z roko, a z dušo in srcem. Edino barvali in snemali so drugi. Ko sem doma risal filme, sta mi morala pomagati žena in sin. Barvala in prala sta folije, da sem jih lahko večkrat uporabil.

»Prav Muster je imel s svojo vztrajnostjo in nepretrgano delovno vnemo velikanske zasluge pri uveljavljanju stripa kot samostojne umetniške forme.« Tako je zapisno v katalogu za jubilejno razstavo ob vaši osemdesetletnici. Ka-

ko gledate na razmerje med stripom in umetnostjo?

Ko sem začel risati, tudi film ni bil priznan za umetnost, kaj šele strip. Zame je vse umetnost, kar je dobro narejeno, estetsko, če ljudem nekaj daš, jih pritegneš, zabavaš. Strip pa je lahko tudi kič. Lahko je sicer lep, celo fascinanten, tehnično perfekten, a brez duše. Zame to ni umetnost. Film je lahko velika umetnost, lahko le povprečna, nemalokrat pa, glede na razpad vsakršnih meril, sploh ni umetnost. Tudi slikarstvo je lahko blazna umetnost ali nič manj blazen kič. Norčevanje iz ljudi. Diplomiral sem na likovni akademiji, a marsikaj, kar umetniki na ogled postavijo, zame ni umetnost. Je umetnost, če razstaviš opeko, ki si jo našel v opekarni, stopil nanjo, potem pa jo z odtisom podplata porinil v peč?

Kaj je potemtakem umetnost?

Ne bom teoretiziral. Ko se oziram na svoje delo, je umetnost že to, da kamorkoli se odpravim, k meni pristopajo ljudje različnih generacij. Hvaležni so, ker sem jim v mladosti podaril veliko nepozabnih trenutkov, toliko zabave. Da so brali *Zvitorepca*. Tudi zabavanje ljudi je umetnost, jim dati nekaj, kar si želijo in česar ne pozabijo kar tako. Če morda kupiš strip, v katerem akcijo poganja le draž nasilja in spolnosti, ga prebereš ali ne in potisneš za vedno v predal. Knjige mojih stripov, izdanih pred pol stoletja, so hudo natrgane, pa mi jih kljub temu nemalokrat prinesejo v podpis. Ljudem še vedno nekaj pomenijo. Umetnost je prav to. Moje zgodbe niso enodnevnice, še danes jih otroci požirajo. Pri vsej ponudbi, s katero jih bombardira industrija zabave.

Očitali so vam kič in šund. Tudi nedavno smo lahko brali, da ste vedno hodili po tankem robu med umetnostjo in kičem in vanj tudi zabrodili. Je hoja po robu tudi prikazovanje spolnosti, nasilja, blasfemije?

Za marsikaj, kar danes vidite, bodi v trgovinah ali umetniških galerijah, lahko rečete, da je kič. Striparjev ne manjka. Žal vse preveč njihove »produkcije« sloni na vsakršnem opletanju s seksom ali nasiljem. Od 300 izvodov kakih sto pokupijo ljubiteljski zbiralci stripa, drugo pa ostaja neprodano. *Zvitorepec* je bil ponatisnjen v 1.400 izvodih, pa ga je bilo treba čez dva meseca vnovič natisniti. Razlika je očitna. Če ljudje še vedno kupujejo stripe, ki so prvič izšli že pred mnogimi desetletji, že ne morejo biti kič. Po mojem je kič tudi tisto, kar ljudi morda najprej silno pritegne, a se jih trajneje ne dotakne.

Veliko težav sem imel zaradi mojega ljubega naroda. Čeprav sem delal zanj, ga zabaval, so mi preštevilni metali polena pod noge. Raje bi videli, da ne bi nikoli nič narisal. Pa sem jih, dokler sem mogel, vseeno zabaval.

Če nekdo razstavi povsem belo, črno ali rdeče platno, ga morda pospremi še z naslovom, ki naj bi nam dal globoko misliti, in zato dobi Prešernovo nagrado, zame to, žal, ni umetnost.

Na spletni strani muster.si piše, da ste nominirani za Prešernovo nagrado. Se lahko primeri, da boste znova deležni podobnih napadov, kot ste jih bili na začetku kariere? Drago Jančar je v zadnjem intervjuju dejal: »Nasprotnikov, žal tudi sovražnikov, v tej deželi nikoli ne zmanjka.«

Dobro je povedal. Prav lahko se kdo obme obregne in ponorčuje. Ne nazadnje poznam Prešernove nagrajence, katerih delo zame nima kakšne umetniške veljave. Nasprotnikov in sovražnikov sem že vajen. Toda kaj je to v primerjavi z množico bralcev in gledalcev, ki me spremljajo, mi ponudijo roko in pokažejo, da so me sprejeli, ker sem jim dal toliko lepega.

Vsak predlog za nagrajence vendar pretresejo strokovne komisije.

Ne dvomim. Pri meni je šlo menda bolj na tesno, vendar se s tem, kdo je bil zame in kdo mi je nasprotoval, ne mislim ukvarjati.

Veliko težav sem imel zaradi mojega ljubega naroda. Čeprav sem delal zanj, ga zabaval, so mi preštevilni metali polena pod noge. Raje bi videli, da ne bi nikoli nič narisal. Pa sem jih, dokler sem mogel, vseeno zabaval. Ko sem bil kot vsak dan tudi danes na grobu žene Jane, me je ustavil starejši mož in me kar ni hotel spustiti. Gledal je intervju z menoj na nacionalni televiziji in me malone objel, navdušen nad pogovorom.

Omenili ste pokojno ženo. V zadnjem intervjuju za nacionalno televizijo ste govorili o njenem kipu, ki ste ga modelirali po spominu iz gline. Takrat ste delali v Nemčiji in se konec tedna vračali domov. Kaj vas je gnalo k vrnitvi v kiparski izraz?

Preizkusil sem se, če po toliko letih, diplomiral sem leta 1953 pri profesorju Borisu Kalinu, še znam kiparit. Potreboval sem tudi premor, saj nisem mogel ves čas le risati. Kip v naravni velikosti hranim na podstrehi. Nameraval sem ga uliti v bron in postaviti na vrt, poleg bazena, toda vrnil sem se v Ljubljano.

Se nam ob vaši devetdesetletnici obeta pregledna razstava?

Predvsem upam, da ta obletnica ne bo tako naporna, kot je bila pred desetimi leti. Kot slišim, društvo striparjev pripravlja razstavo v prostorih Moderne galerije na Metelkovi. S tem se ne ukvarjam, vesel sem, da imam več miru in se lahko predajam spominom. Sin mi je izročil filme, ki sem jih posnel pred petdesetimi leti. Filmi o moji družini so mi zdaj najljubše razvedrilo.

Pred desetletjem ste dejali, da rišete za otroke do devetdesetih let. Bi to starostno mejo zdaj dvignili?

Z veseljem jo dvignem. Rišem za vsakogar, kdor ostaja otrok do konca življenja. ■